

Rättsfallssamlingen

Målen T-56/09 och T-73/09

**Saint-Gobain Glass France SA m.fl.
mot
Europeiska kommissionen**

”Konkurrens — Konkurrensbegränsande samverkan — Europeiska marknaden för bilglas — Beslut i vilket en överträdelse av artikel 81 EG konstateras — Avtal om uppdelning av marknader och utbyte av kommersiellt känslig information — Förordning (EG) nr 1/2003 — Invändning om rättsstridighet — Böter — Retroaktiv tillämpning av 2006 års riktlinjer för beräkning av böter — Försäljningsvärde — Upprepade överträdelser — Tilläggsbelopp — Ansvar för överträdelsen — Tak för böterna — Koncernens konsoliderade omsättning”

Sammanfattning – Tribunalens dom (andra avdelningen) av den 27 mars 2014

1. *Unionsrätt — Principer — Grundläggande rättigheter — Efterlevnad säkerställs av unionsdomstolen — Var och en har rätt till ett rättvist förfarande — Fastställs i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna — Fastställs i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna — Administrativt förfarande i konkurrensärenden och domstolsförfarande i konkurrens mål — Tillämplighet — Räckvidd*

(Artiklarna 81 EG, 82 EG och 230 EG; Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, artikel 47 andra stycket; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.5)

2. *Unionsrätt — Principer — Rätt till ett effektivt domstolsskydd — Fastställs i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna — Domstolsprövning av kommissionsbeslut i konkurrensärenden — Obegränsad laglighetsprövning både vad avser rättsliga och faktiska omständigheter — Åsidosättande — Föreligger inte*

(Artiklarna 81 EG, 82 EG och 230 EG; Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, artikel 47 andra stycket; rådets förordning nr 1/2003, artikel 31)

3. *Unionsrätt — Principer — Grundläggande rättigheter — Oskuldspresumtion — Förfarande på konkurrensområdet — Tillämplighet — Räckvidd — Verkställande av icke slutliga sanktioner — Tillåtlighet*

(Artikel 81.1 EG; artikel 6.2 FEU; Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, artikel 48.1; rådets förordning nr 1/2003, artikel 2; kommissionens förordning nr 773/2004)

4. *Konkurrens — Administrativt förfarande — Meddelande om invändningar — Nödvändigt innehåll — Iakttagande av rätten till försvar — Angivande av beräkningskriterier för planerade böter — Förtida angivande — Avsaknad av skyldighet att ange eventuellt förändrad politik när det gäller storleken på bötesbeloppet*

(Artiklarna 81 EG och 82 EG; rådets förordning nr 1/2003, artikel 27)

5. *Konkurrens — Böter — Beslut att ålägga böter — Motiveringsskyldighet — Räckvidd — Uppgift om de bedömningskriterier som kommissionen använt vid prövningen av överträdelsens allvar och varaktighet — Tillräckliga uppgifter — Kommissionens skyldighet att ange sifferuppgifter om beräkningsmetod för böterna — Föreligger inte*

(Artiklarna 81 EG, 82 EG och 253 EG; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.2)

6. *Konkurrens — Unionsregler — Överträdelser — Ansvar — Moderbolag och dotterbolag — Ekonomisk enhet — Bedömningskriterier — Presumtion att moderbolaget har ett avgörande inflytande över helägda dotterbolag — Motbevisbar — Omständigheter som kan motbevisa denna presumtion — Dotterbolag som ägs av ett holdingbolag — Omständighet som inte räcker för att motbevisa presumtionen*

(Artiklarna 81 EG och 82 EG; rådets förordning nr 11/2003, artikel 23.2)

7. *Konkurrens — Unionsregler — Överträdelser — Ansvar — Moderbolag och dotterbolag — Ekonomisk enhet — Bedömningskriterier — Presumtion att moderbolaget har ett avgörande inflytande över helägda dotterbolag — Motbevisbar — Beaktande så att oskuldsp principen, principen om personligt ansvar för överträdelser, rättssäkerhetsprincipen och principen om parternas likställighet i processen iakttas*

(Artiklarna 81 EG och 82 EG; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.2)

8. *Konkurrens — Unionsregler — Överträdelser — Ansvar — Moderbolag och dotterbolag — Ekonomisk enhet — Bedömningskriterier — Presumtion att moderbolaget har ett avgörande inflytande över helägda dotterbolag — Vad som ska bevisas av det bolag som vill motbevisa presumtionen — Motbevisbar*

(Artiklarna 81 EG och 82 EG; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.2)

9. *Unionsrätt — Principer — Förbud mot straffbestämmelsers retroaktiva tillämpning — Tillämpningsområde — Böter för överträdelse av konkurrensreglerna — Omfattas — Överträdelse med anledning av att riktlinjer tillämpats för bötesberäkningen vad avser en överträdelse som begåtts innan riktlinjerna började gälla — Föreligger inte*

(Artiklarna 81 EG och 82 EG; Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, artikel 49; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.2 och 23.3; kommissionens meddelanden 98/C 9/03 och 2006/C 210/02)

10. *Konkurrens — Böter — Belopp — Fastställande — Tillämpning av riktlinjerna för bötesberäkningen — Åsidosättande av principen om förbud mot retroaktiv tillämpning — Föreligger inte — Åsidosättande av principen om skydd för berättigade förväntningar — Föreligger inte*

(Artiklarna 81 EG och 82 EG; Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, artikel 49; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.2 och 23.3; kommissionens meddelanden 98/C 9/03 och 2006/C 210/02)

11. *Konkurrens — Böter — Belopp — Fastställande — Kriterier — Överträdelsens allvar — Försvårande omständigheter — Uppprepning av överträdelse — Liknande överträdelser som begåtts successivt av företag som hör till samma ekonomiska enhet — Omfattas — Villkor — Kommissionen har bevisbördan*
(Artiklarna 81.1 EG och 82 EG; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.2; kommissionens meddelande 2006/C 210/02, punkt 28 första strecksatsen)
12. *Konkurrens — Böter — Belopp — Fastställande — Kriterier — Överträdelsens allvar — Försvårande omständigheter — Uppprepning av överträdelse — Begrepp — Företag som inte blivit föremål för sanktioner genom ett tidigare kommissionsbeslut och som inte tagit emot något meddelande om anmärkningar — Omfattas inte*
(Artikel 81.1 EG; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.2; kommissionens meddelande 2006/C 210/02, punkt 28 första strecksatsen)
13. *Konkurrens — Böter — Belopp — Fastställande — Kriterier — Överträdelsens allvar — Försvårande omständigheter — Uppprepning av överträdelse — Begrepp — Avsaknad av preskriptionstid — Kommissionens utrymme för skönmässig bedömning — Proportionalitetsprincipen — Beaktande av den tid som gått sedan den förra överträdelsern begicks*
(Artikel 81.1 EG; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.2; kommissionens meddelande 2006/C 210/02, punkt 28 första strecksatsen)
14. *Konkurrens — Böter — Belopp — Fastställande — Kriterier — Överträdelsens allvar — Fastställande av böter i proportion till bedömningen av överträdelsens allvar — Böter som överstiger det belopp som företaget tjänat tack vara kartellen — Saknar betydelse*
(Artiklarna 81 EG och 82 EG; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.2; kommissionens meddelande 2006/C 210/02)
15. *Konkurrens — Böter — Belopp — Fastställande — Kriterier — Överträdelsens allvar — Kommissionens utrymme för skönmässig bedömning — Bedömning utifrån överträdelsens beskaffenhet — Mycket allvarliga överträdelser — Nödvändighet att bestämma deras inverkan och geografiska utbredning — Föreligger inte*
(Artikel 81.1 EG; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.2; kommissionens meddelande 2006/C 210/02, punkterna 21 och 23)
16. *Konkurrens — Böter — Belopp — Fastställande — Kriterier — Avskräckande karaktär — Allmänt krav som gäller för kommissionen under hela bötesberäkningen — Icke bindande särskild etapp då en helhetsbedömning görs av samtliga relevanta omständigheter*
(Artiklarna 81 EG och 82 EG; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.2 och 23.3; kommissionens meddelande 2006/C 210/02, punkterna 19–26)
17. *Konkurrens — Böter — Belopp — Fastställande — Kriterier — Skyldighet att beakta företagets finansiella ställning — Föreligger inte — Skyldighet att beakta en exceptionell ekonomisk kris — Föreligger inte*
(Artiklarna 81 EG och 82 EG; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.2 och 23.3; kommissionens meddelande 2006/C 210/02, punkt 35)

18. *Konkurrens — Böter — Belopp — Fastställande — Kriterier — Nedsättning av böter då det företag som är föremål för utredning samarbetar — Villkor — Ansökan om förmånlig behandling — Kommissionens utrymme för skönsmässig bedömning — Beaktande av att företaget inte bestritt omständigheterna — Gränser*

(Artiklarna 81 EG och 82 EG; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23; kommissionens meddelande 2002/C 45/03, punkterna 20–25)

19. *Konkurrens — Böter — Belopp — Fastställande — Kriterier — Överträdelsens allvar — Förmildrande omständigheter — Samarbete av det företag som är föremål för utredning utanför tillämpningsområdet för meddelandet om förmånlig behandling — Bedömningskriterier — Beaktande av att företaget inte bestritt omständigheterna — Gränser*

(Artiklarna 81 EG och 82 EG; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.2 och 23.3; kommissionens meddelande 2006/C 210/02, punkt 29)

20. *Konkurrens — Böter — Belopp — Fastställande — Maximalt belopp — Beräkning — Relevant omsättning — Kumulerad omsättning för alla bolag som ingår i den ekonomiska enhet som agerat såsom ett företag — Företagskoncern som är verksam inom flera industrisektorer — Kommissionsbeslut som endast avser en av dessa sektorer — Saknar betydelse*

(Artiklarna 81 EG och 82 EG; rådets förordning nr 1/2003, artikel 23.2)

21. *Konkurrens — Böter — Belopp — Tribunalens utövande av sin obegränsade behörighet — Höjning av böterna på grund av upprepade överträdelser — Felaktig rättstillämpning när det gäller dem som begått upprepade överträdelser — Nedsättning av höjningen*

(Artikel 81.1 EG; rådets förordning nr 1/2003, artiklarna 23.2 och 31)

22. *Unionsrätt — Principer — Grundläggande rättigheter — Rätt till rättvis rättegång — Iakttagande av en skälig tidsfrist — Administrativt förfarande i konkurrensärenden och domstolsförfarande i konkurrens mål — Tillämplighet*

(Artiklarna 81 EG och 82 EG; Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, artiklarna 41.1 och 47 andra stycket)

23. *Domstolsförfarande — Förfarandets varaktighet vid tribunalen — Rimlig tidsfrist — Tvist om huruvida konkurrensreglerna har överträtts — Underlåtenhet att iakttä en rimlig tidsfrist — Följder — Skadeståndstalan — Autonomi i förhållande till talan om ogiltigförklaring*

(Artiklarna 81 EG och 82 EG; Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, artikel 47 andra stycket)

24. *Unionsrätt — Principer — Grundläggande rättigheter — Efterlevnad säkerställs av unionsdomstolen — Beaktande av Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna — Var och en har rätt till ett rättvist förfarande — Tribunalens sammansättning som har att ta ställning till omotiverad tidsutdräkt som begåtts av tribunalen — Avsaknad av opartiskhet — Avvisning av grunden*

(Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, artikel 47 andra stycket)

1. Rätten till en rättvis rättegång, vilken garanteras av artikel 6.1 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (Europakonventionen), utgör en allmän princip i unionsrätten som numera är inskriven i artikel 47 andra stycket i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

När det gäller unionens konkurrensrätt är kommissionen inte en domstol i den mening som avses i artikel 6 i Europakonventionen och inte heller i den mening som avses i artikel 47 andra stycket i stadgan. Artikel 23.5 i förordning nr 1/2003 föreskriver dessutom uttryckligen att kommissionens beslut genom vilka böter åläggs för överträdelse av konkurrensrätten inte är av straffrättslig art.

Med hänsyn till de ifrågavarande överträdelseernas art och till arten av och strängheten i de därtill knutna sanktionsåtgärderna, ska emellertid principen om rätt till en rättvis rättegång tillämpas i bland annat förfaranden rörande överträdelse av konkurrensregler som gäller företag och som kan leda till ålägganden av böter eller viten.

Europadomstolen har således haft tillfälle att precisera att iakttagandet av artikel 6.1 i Europakonventionen inte utesluter att ett "straff" kan utmätas av en förvaltningsmyndighet som har befogenhet att ålägga sanktioner på konkurrensrättens område, såvitt det beslut som fattats av denna myndighet kan bli föremål för en senare prövning av ett rättskipande organ med obegränsad behörighet. Bland kännetecknen för ett sådant rättskipande organ kan nämnas befogenheten att på alla punkter, såväl faktiskt som rättsligt, ändra det beslut som ett underställt organ har fattat. Den prövning som utförs av en domstol ska i sådana fall inte begränsas till en granskning av den "yttre" lagenligheten hos det beslut som ska prövas, eftersom denna domstol måste vara i stånd att bedöma huruvida konkurrensmyndighetens val är proportionerliga och att kontrollera dess tekniska bedömningar.

Tribunalens domstolsprövning av de beslut i vilka kommissionen ålägger böter för överträdelse av unionens konkurrensrätt motsvarar dessa krav.

(se punkterna 76–80)

2. Tribunalens domstolsprövning av de beslut i vilka kommissionen ålägger böter för överträdelse av unionens konkurrensrätt motsvarar kravet på en effektiv domstolsprövning i den mening som avses i artikel 6 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (Europakonventionen) och i den mening som avses i artikel 47 andra stycket i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

Det bör först och främst understrykas att unionsrätten ger kommissionen ett tillsynsuppdrag vilket inbegriper uppgiften att beivra överträdelse av artikel 81.1 EG och artikel 82 EG. Kommissionen är nämligen förpliktad att inom ramen för detta administrativa förfarande iaktta de processuella skyddsregler som unionsrätten föreskriver. Enligt förordning nr 1/2003 får kommissionen vidare, genom beslut, ålägga företag och företagssammanslutningar böter för att uppsåtligt eller av oaktsamhet ha överträtt dessa bestämmelser.

Kravet på en effektiv domstolskontroll av varje beslut av kommissionen om fastställelse och beivrande av överträdelse av unionens konkurrensregler utgör för övrigt en unionsrättslig grundprincip som följer av medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner. Denna princip är numera inskriven i artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

Den domstolskontroll av beslut som antagits av kommissionen i syfte att ålägga påföljder för överträdelse av konkurrensrätten, vilken inrättats i fördragen och kompletteras av förordning nr 1/2003, är förenlig med denna princip.

För det första är tribunalen en oavhängig och opartisk domstol som har inrättats i syfte att förbättra domstolsskyddet för enskilda i mål som kräver en ingående undersökning av komplicerade faktiska omständigheter.

För det andra ska, i mål som väcks med stöd av artikel 230 EG, lagenlighetskontrollen av kommissionens beslut som fastslår en överträdelse av konkurrensregler och som i detta hänseende ålägger den berörda fysiska eller juridiska personen böter anses utgöra en effektiv domstolskontroll av

rättsakten i fråga. Med hjälp av de grunder som åberopas av den berörda fysiska eller juridiska personen till stöd för talan om ogiltigförklaring kan tribunalen nämligen bedöma huruvida kommissionens faktiska och rättsliga bedömning i ett konkurrensärende är riktig.

För det tredje kompletteras enligt artikel 31 i förordning nr 1/2003 den lagenlighetsprövning som föreskrivs i artikel 230 EG med den obegränsade behörighet som innebär att unionsdomstolen, utöver en prövning av påföljdens lagenlighet, har befogenhet att ersätta kommissionens bedömning med sin egen bedömning och följaktligen att upphäva, nedsätta eller höja de böter som påförts.

(se punkterna 80–86)

3. Principen om oskuldspresumtion, numera inskriven i artikel 48.1 i stadgan, ska tillämpas i bland annat administrativa förfaranden och domstolsförfaranden rörande överträdelse av konkurrensregler som gäller företag och som kan leda till ålägganden av böter eller viten.

Kommissionen måste lägga fram exakt och samstämmig bevisning till stöd för att den påstådda överträdelsen har ägt rum. Om unionsdomstolen anser att det föreligger tvivel då den prövar ett kommissionsbeslut angående överträdelse av artikel 81 EG ska företräde ges åt den lösning som gynnar det företag till vilket beslutet om fastställande av överträdelsen riktas. Principen om oskuldspresumtion utgör inte hinder mot att det ansvar som en person har som anklagas för att ha begått en given överträdelse av unionens konkurrensrätt, fastställs enligt ett förfarande som helt och hållet utspelar sig enligt de närmare föreskrifter som följer av artikel 81 EG, förordning nr 1/2003 samt av kommissionens förordning nr 773/2004 om kommissionens förfaranden enligt artiklarna 81 EG och 82 EG, inom vars ram rätten till försvar således har kunnat utövas fullt ut.

Rätten att presumeras oskyldig strider i princip inte mot att sanktioner av straffrättslig art som vidtagits av ett förvaltningsorgan verkställs innan de vunnit laga kraft efter det att de överklagats vid domstol, såvida en sådan verkställighet håller sig inom rimliga gränser för jämvikten mellan de intressen som står på spel och att den person som blivit föremål för påföljden kan återfå sin ursprungliga ställning för det fall hans eller hennes överklagande vinner bifall.

(se punkterna 97, 100–102 och 104)

4. Se avgörandet.

(se punkterna 116–120 och 124)

5. Se avgörandet.

(se punkterna 144–151)

6. Se avgörandet.

(se punkterna 206–212, 232 och 240)

7. Se avgörandet.

(se punkterna 213, 215–218 och 243)

8. Se avgörandet.

(se punkterna 213–218 och 243)

9. Se avgörandet.

(se punkterna 266–277)

10. Se avgörandet.

(se punkterna 280–282)

11. När två dotterbolag till 100 procent eller nästan 100 procent ägs direkt eller indirekt av samma moderbolag, kan man beakta den överträdelse som tidigare begåtts av ett av dotterbolagen i koncernen i syfte att fastställa den försvårande omständigheten upprepade överträdelser gentemot ett annat dotterbolag i denna koncern.

Ett rättsstridigt beteende av ett dotterbolag som innehas till 100 procent eller nästan 100 procent av sitt moderbolag kan emellertid inte moderbolaget hållas ansvarigt för. Moderbolaget kan hållas solidariskt ansvarigt för betalningen av de böter som ålagts dess dotterbolag endast om moderbolaget inte bryter den motbevisbara presumptionen om ett avgörande inflytande över detta dotterbolags affärspolitik.

Härav följer att kommissionen i ett förfarande enligt artikel 81 EG inte får nöja sig med att konstatera att ett företag kunde utöva ett sådant avgörande inflytande på det andra företaget utan att kontrollera huruvida ett sådant inflytande faktiskt har utövats. Tvärtom är kommissionen i princip skyldig att påvisa ett sådant avgörande inflytande med stöd av en rad faktiska omständigheter, särskilt den omständigheten att det ena företaget direkt styr verksamheten i det andra.

Det är dessutom nödvändigt för tillämpningen och verkställigheten av beslut som fattas enligt artikel 81.1 EG att som mottagare av rättsakten identifiera en enhet som är ett rättssubjekt. När det har visats att det skett en sådan överträdelse av unionens konkurrensregler ska det avgöras vilken fysisk eller juridisk person som var ansvarig för företagets drift vid tidpunkten för överträdelsen, så att denna person kan ställas till ansvar för överträdelsen. När kommissionen antar ett beslut enligt artikel 81.1 EG ska den således identifiera den eller de fysiska eller juridiska personer som kan hållas ansvariga för det aktuella företagets beteende och mot vilka sanktionsåtgärder kan vidtas på grund härav och som beslutet ska riktas till.

Bara det att bolagskapitalet i två olika affärsbolag ägs av en och samma person eller av en familj är inte i sig tillräckligt för att visa att det mellan dessa två bolag finns en ekonomisk gemenskap som i enlighet med unionens konkurrensrätt medför att agerandet hos ett av bolagen kan läggas det andra bolaget till last, och att det ena bolaget kan åläggas att betala det andra bolagets böter.

Följaktligen kan det inte godtas att kommissionen, i samband med fastställandet av den försvårande omständigheten upprepade överträdelser, vad ett dotterbolag och ett moderbolag beträffar, anser att dessa kan tillskrivas ansvar för en tidigare överträdelse för vilken de inte har ålagts påföljder genom något beslut av kommissionen och inom ramen för vars fastställande de inte har mottagit något meddelande om invändningar, vilket innebär att de inte har getts möjlighet att lägga fram sina argument i syfte att bestrida att de ingår i en ekonomisk enhet med det ena eller det andra företaget till vilket det tidigare beslutet var riktat.

(se punkterna 309–314)

12. Följaktligen kan det inte tillåtas att kommissionen, vid fastställandet av den försvårande omständigheten att det är fråga om upprepade överträdelser, slår fast att ett företag ska hållas ansvarigt för en tidigare överträdelse, då företaget inte har ålagts någon sanktion för denna överträdelse genom ett kommissionsbeslut och då något meddelande om invändningar inte har riktats till företaget vid fastställandet av denna överträdelse, vilket gör att företaget, under det förfarande som

ledde till antagandet av det beslut vari den tidigare överträdelsen konstaterades, inte har kunnat framföra sina argument i syfte att, såvitt avser företaget, bestrida att det eventuellt föreligger en ekonomisk enhet med andra bolag.

Denna slutsats gör sig än mer gällande då kommissionen inte kan vara bunden av en eventuell preskriptionsfrist för att slå fast att det är fråga om upprepade överträdelser, även om proportionalitetsprincipen kräver att den tid som förflutit mellan överträdelsen och ett tidigare brott mot konkurrensreglerna beaktas vid bedömningen av företagets benägenhet att bryta mot konkurrensreglerna.

Det är visserligen rimligt att anta att ett moderbolag faktiskt har kännedom om ett tidigare beslut som kommissionen har riktat till dotterbolaget, i vilket moderbolaget innehar nästan hela aktiekapitalet, men denna kännedom kan inte kompensera avsaknaden av ett konstaterande, i det tidigare beslutet, att det föreligger en ekonomisk enhet mellan ett sådant moderbolag och dess dotterbolag, i syfte att hålla moderbolaget ansvarigt för den tidigare överträdelsen och höja det bötesbelopp som det åläggs på grund av att det anses vara fråga om upprepade överträdelser.

(se punkterna 318–320 och 328)

13. När det gäller ett administrativt förfarande i konkurrensärenden ingår konstaterandet och bedömningen av vad som särskilt kännetecknar ett fall av upprepade överträdelser i kommissionens skönsmässiga befogenhet vad gäller valet av omständigheter som ska beaktas vid fastställandet av böterna. Kommissionen kan därför inte vara bunden av någon eventuell preskriptionsfrist för att göra ett sådant konstaterande.

Förekomsten av upprepade överträdelser utgör en viktig omständighet som det åligger kommissionen att ta med i sin bedömning. Anledningen till detta är att ett beaktande av denna omständighet syftar till att förmå företag som redan visat en benägenhet att bortse från konkurrensreglerna att förändra sitt beteende. Kommissionen får därför i varje enskilt fall beakta de indicier som bekräftar en sådan benägenhet, vilket exempelvis inbegriper den tid som förflutit mellan de aktuella överträdelserna.

Det krävs enligt proportionalitetsprincipen att den tid som förflutit mellan en tidigare överträdelse av konkurrensreglerna och den aktuella överträdelsen beaktas vid bedömningen av företagets benägenhet att bortse från konkurrensreglerna. Inom ramen för domstolsprövningen av kommissionens rättsakter på det konkurrensrättsliga området kan unionsdomstolen således behöva kontrollera huruvida kommissionen har iakttagit nämnda princip när den med hänvisning till upprepade överträdelser har höjt det ådömda bötesbeloppet, och särskilt huruvida en sådan höjning har varit lämplig med hänsyn till den tid som förflutit mellan den tidigare överträdelsen av konkurrensreglerna och den överträdelse som nu är föremål för prövning.

Den omständigheten att tretton år och åtta månader förflutit från den tidpunkt då beslutet om att en företagskoncern överträtt konkurrensreglerna och om att ålägga koncernen böter härför antogs, till dess att den överträdelse inleddes som begåtts av bolagen i samma koncern och som är föremål för påföljder i ett nytt förfarande, hindrar inte att kommissionen kan konstatera, utan att åsidosätta proportionalitetsprincipen, att det företag som beslutsadressaterna bildade var benäget att bortse från konkurrensreglerna, då det är samma verksamhet som är i fråga som den som bedrevs av dotterbolagen i den koncern med bolag som tog emot kommissionens beslut och då den kartell som var föremål för prövning i det tidigare beslutet uppvisade mycket liknande kännetecknen som den kartell som var föremål för påföljder i det nya beslutet.

(se punkterna 326–328, 330, 332–334 och 485)

14. Se avgörandet.

(se punkterna 353, 354, 357, 358 och 390)

15. Se avgörandet.

(se punkterna 368–372)

16. Se avgörandet.

(se punkterna 378, 380 och 381)

17. Se avgörandet.

(se punkterna 385–387)

18. Se avgörandet.

(se punkterna 402–410)

19. Se avgörandet.

(se punkterna 415–417, 420, 421 och 424)

20. Se avgörandet.

(se punkterna 449–454)

21. I ett fall då konkurrensreglerna överträtts, och då det med beaktande av två tidigare kommissionsbeslut om överträdelser av konkurrensreglerna varit berättigat att höja böterna med 60 procent av böternas grundbelopp på grund av upprepade överträdelser, trots att bara ett enda av dessa beslut kunde läggas till grund för upprepade överträdelser, och då detta beslut dessutom var det mest avlägsna i tiden i förhållande till inledandet av den i beslutet påtalade överträdelser, är upprepandet av de berörda företagens överträdelser mindre allvarligt än det som först lagts till grund för bedömningen. Det är därför berättigat att sätta ned den procentuella höjningen med hälften.

(se punkterna 461, 485 och 486)

22. Se avgörandet.

(se punkterna 491 och 492)

23. En unionsdomstols underlåtenhet att iaktta sin skyldighet enligt artikel 47 andra stycket i stadgan att inom skälig tid pröva de mål som anhängiggörs vid den bör bli föremål för en skadeståndstalan vid tribunalen, eftersom en sådan talan utgör ett effektivt medel för avhjälpande och ett allmänt tillämpligt sätt att göra gällande och beivra en sådan underlåtenhet.

En talan som uteslutande avser ogiltigförklaring av ett kommissionsbeslut på konkurrensområdet, alternativt nedsättning av de böter som ålagts bolaget, kan omöjligen betraktas som en skadeståndstalan. Den utgör inte en adekvat ram för sanktioner mot tribunalens eventuella åsidosättande av sin skyldighet att avgöra målet inom en rimlig tidsfrist i förevarande mål.

(se punkterna 495 och 496)

24. Enligt artikel 47 andra stycket i Europeiska unionens stadga om de mänskliga rättigheterna har var och en rätt att få sin sak prövad inför en oavhängig och opartisk domstol. Denna skyddsregel som härrör från medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner är även inskriven i artikel 6.1 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna.

Kravet på opartiskhet inbegriper två aspekter. Domstolen ska vara subjektivt opartisk, det vill säga ingen av dess ledamöter får ge uttryck för partiskhet eller personliga förutfattade meningar, varvid denna personliga opartiskhet presumeras till dess att motsatsen bevisats. Domstolen ska dessutom vara objektivt opartisk, det vill säga erbjuda tillräckliga skyddsregler för att i detta avseende utesluta varje form av legitima tvivel.

Då sökanden framställt en anmärkning angående den orimligt långa tid som domstolsförfarandet pågått och härvid anmodat tribunalens avdelning med ansvar för målet att bedöma om den själv har åsidosatt de processrättsliga reglerna genom att på ett omotiverat sätt försena behandlingen av målet, kan rättens sammansättning i vart fall inte erbjuda sökanden tillräckliga skyddsregler för att utesluta varje form av legitima tvivel om huruvida den skulle pröva anmärkningen om den oskäligt långa handläggningstiden på ett opartiskt sätt.

(se punkterna 497–500)